

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ»**

Волік Надія Володимирівна

УДК 271.4(71=161.2) «1891/1978»

**СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК
УКРАЇНСЬКОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ У КАНАДІ
(КІНЕЦЬ ХІХ – ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ СТ.)**

09.00.11 – релігієзнавство

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Острог – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор
БИСТРИЦЬКА Елла Володимирівна,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
завідувач кафедри
всесвітньої історії та релігієзнавства.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
ШЕРЕТЮК Руслана Миколаївна,
Рівненський державний гуманітарний університет, професор кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва;

кандидат історичних наук,
БУБЛИК Тарас Теодорович,
старший викладач кафедри церковної історії,
науковий працівник Інституту історії Церкви
Українського Католицького Університету.

Захист відбудеться «7» жовтня 2020 року об 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 48.125.01 у Національному університеті «Острозька академія» за адресою: 35800, Рівненська область, м. Острог, вул. Семінарська, 2.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного університету «Острозька академія» за адресою: 35800, Рівненська область, м. Острог, вул. Семінарська, 2.

Автореферат розісланий «4» вересня 2020 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат історичних наук, професор**

В. В. ПАВЛЮК

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Впродовж ХХ ст. у Канаді формувалася українська діаспора, яка попри складні соціальні обставини зберегла свою ідентичність і на сучасному етапі українського державотворення виступає потужним чинником консолідації національних інтересів у системі міжнародних відносин. Її формуванню сприяв імміграційний потік із західноукраїнських земель наприкінці ХІХ ст., що склав основу компактного проживання українських етнічних груп й заснування церков. Перші іммігранти, облаштувавши власний побут, намагалися зберегти у поселеннях свої традиції, зокрема звичаї й обряди. За відсутності належної душпастирської опіки стрижнем їхнього церковного життя стала українська громада, вплив якої на інституційний розвиток Української Католицької Церкви (УКЦ) у Канаді прослідковується від початків імміграції – до сьогодні. Тісний взаємозв'язок національного і релігійного почуттів слугував збереженню ідентичності та релігійної свідомості українців, а УКЦ стала чинником стабільності, акумулюючи у своєму середовищі релігійні, культурно-освітні, суспільно-політичні потреби вірян.

Інституціональність УКЦ у Канаді пройшла складний шлях становлення від заперечення – до визнання з боку Святого Престолу, здобувши канонічно-юрисдикційне санкціонування. Право греко-католиків на церковну окремішність окреслило нову парадигму етноконфесійних відносин між УКЦ і Римо-Католицькою Церквою (РКЦ), а також УКЦ і Українською Греко-Католицькою Церквою (УГКЦ). Юрисдикційне впорядкування церковно-релігійного життя українських іммігрантів у Канаді сприяло подальшому конституюванню УКЦ в інших країнах – (Німеччині (1959 р.), Аргентині (1968 р.), Бразилії (1971 р.), Австралії (1982 р.), Великобританії і Франції (2013 р.), Італії (2019 р.), релігійному відродженню України.

Необхідність комплексного дослідження становлення та розвитку УКЦ, зокрема у Канаді, є актуальним завданням вітчизняної науки, оскільки це – найчисельніша етнонаціональна Східна Католицька Церква у світі, інституційна мережа якої не набула усталеного характеру. Відтак інституціональність УКЦ у Канаді є прецедентом для осмислення споріднених процесів, які вимагають свого вирішення в сучасних умовах інтенсивної міграції, розкриває нові аспекти дії релігійних трансформацій в Україні та світі. Осмислення її історії, уможливорює аналіз відносин між Святим Престолом та Східними Католицькими Церквами, зокрема УГКЦ, на різних етапах їх розвитку, з'ясування перспектив екуменічного діалогу та прогнозування його поступу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконувалася в межах наукового напряму кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Релігія і церква в Україні в контексті світових релігійних процесів» (державний реєстраційний номер 0112U006677).

Мета роботи полягає у вивченні процесів становлення і розвитку УКЦ у Канаді впродовж кінця ХІХ – другої половини ХХ ст.

Аналіз вивчення проблеми показав, що для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати наступні **завдання**:

- проаналізувати стан наукового вивчення теми, охарактеризувати її джерельну базу, визначити теоретико-методологічні засади дослідження;
- дослідити напрями і форми впливу Російської православної місії (РПМ), а також низки протестантських конфесій на релігійне життя українських іммігрантів;
- дослідити перебіг, зміст і характер відносин між українськими греко-католицькими громадами та ієрархами РКЦ у Канаді;
- охарактеризувати специфіку інституційного розвитку УКЦ в період каденцій єпископів Н. Будки, В. Ладики та митрополита М. Германюка;
- простежити розвиток парафіяльної мережі УКЦ у межах досліджуваного періоду;
- виокремити основні етапи процесу становлення і розвитку УКЦ кінця ХІХ та впродовж другої половини ХХ ст.

Об'єктом дослідження є історія УКЦ, а його **предметом** – її становлення і розвиток у Канаді впродовж кінця ХІХ – другої половини ХХ ст.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період кінця ХІХ – другої половини ХХ ст. Нижня межа зумовлена початком імміграції українців до Канади і заснуванням перших греко-католицьких парафій, а верхня – закінченням понтифікату Павла VI й обранням Папою Римським Івана Павла II, котрий започаткував новий етап у відносинах між Святим Престолом і Східними Католицькими Церквами.

Територіальні межі дослідження охоплюють територію Канади, де проживали українці католики східного обряду (провінції Манітоба, Альберта, Саскачеван, Британська Колумбія, Онтаріо).

Методологічна основа дослідження базується на застосуванні комплексу методів: загальнонаукових – абстрагування, узагальнення, індукції, дедукції; емпірико-теоретичних – аналізу, синтезу; конкретно-наукових – історико-генетичного, періодизації, компаративного, діахронного, синхронного, статистичного, картографічного, психоісторії. Вибір методологічного інструментарію обумовлений його міждисциплінарним характером. Використання принципів історизму та контекстуального підходу забезпечило цілісність дослідження основних етапів становлення УКЦ у Канаді, сприяло з'ясуванню особливостей її розвитку в контексті соціально-політичних і релігійно-церковних трансформацій.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що *уперше*:

- з'ясовано, що успішному місіонерству священників РПМ серед українських іммігрантів сприяли фінансова підтримка з боку Російської Православної Церкви (РПЦ), відмова від претензій на майно, зміна конфесійної належності колишніх греко-католицьких священників унаслідок заборони Конгрегацією Поширення Віри священнодіяти одруженому духовенству, наявність священників українського походження та літургійно-обрядова подібність. Натомість місіонерству протестантських згромаджень серед українських

іммігрантів греко-католиків сприяла підтримка у сферах освіти і медицини, яка об'єктивно пришвидшила їхню інтеграцію у суспільний простір Канади. Водночас поява «Серафимової церкви» та «Незалежної Грецької Церкви» засвідчували переважно прозелітичний характер діяльності представників adeptів РПМ і пресвітеріан, що, зрештою, сповільнювали процес створення українських греко-католицьких парафій;

- виокремлено й персоніфіковано міжетнічний конфлікт у середовищі римо-католицького духовенства Канади в контексті його місійної діяльності серед греко-католиків, яка призвела до загострення майнових суперечок (право власності на церкви, землі, резиденції), заборони священнодіяти одруженому духовенству та зволікання із призначенням греко-католицького єпископа;

- доведено, що низкою декретів 1891–1902 рр. Конгрегації Поширення Віри було започатковано формування casus iuris правомірності діяльності одружених священників серед іммігрантів греко-католиків, розпорядження церковним майном, призначення греко-католицького єпископа, що призвело до заснування окремої церковної інституції – Руської Греко-Католицької Церкви (РГКЦ), а згодом – УКЦ, зрештою, засвідчило новий рівень сприйняття греко-католицизму Святим Престолом;

- досліджено характер співпраці греко-католицьких єпископів із римо-католицькими ієрархами Канади впродовж досліджуваного періоду та з'ясовано, що формування основних структурних елементів РГКЦ відбулося у період єпископства Н. Будки, а інституційне зміцнення РГКЦ, чітке окреслення територіальних меж і формування інституту єпископства – під час діяльності єпископа В. Ладики, поглиблення процесів інституалізації РГКЦ і набуття сталих форм структурних елементів УКЦ – за каденції митрополита М. Германюка;

- проаналізовано процес заснування конференційно-синодальної моделі внутрішньо-церковного управління, ініційованої митрополитом М. Германюком, яка була успішно переформатована кардиналом Й. Сліпим у Синод єпископів УКЦ як найвищої форми колегіального управління й інструменту об'єднання українських Церков діаспори;

- проведено статистичний і картографічний аналіз парафіяльної мережі УКЦ, динаміки переходу українських католицьких парафій з юліанського на григоріанський календар богослужінь упродовж кінця ХІХ – другої половини ХХ ст., які корельовано з інтенсивністю міграційного потоку, внутрішньо-церковними та міжконфесійними конфліктами, формуванням ієрархічної структури та зміцненням кадрового складу Церкви;

- запропоновано авторську періодизацію становлення та розвитку УКЦ у Канаді, що відображає процес її інституційної розбудови впродовж кінця ХІХ – другої половини ХХ ст.

поглиблено:

- дослідження пов'язані з проблемами організаційного розвитку та канонічного статусу УКЦ у Канаді, розв'язання яких відбувалося за участі

митрополита А. Шептицького, отців Василян та канадської римо-католицької ієрархії;

– аналіз змісту та перебігу суперечностей між українським греко-католицьким духовенством і вірянами, з одного боку, та римо-католицькими ієрархами – з іншого, обумовлених канонічними нормами РКЦ, які обмежували права юрисдикції єпископів ГКЦ у Галичині над іммігрантами, забороняли священнодіяти одруженому духовенству та двом єпископам на одній канонічній території;

– з'ясування участі кардинала Й. Сліпого у формуванні синодальної системи управління УКЦ та консолідації діяльності єпископів діаспори, у процесі якого мав місце конфлікт інтересів між українським католицьким єпископатом і Церков у сфері канонічних прав кардинала Й. Сліпого.

набули подальшого розвитку:

– твердження, що запроваджена Конгрегацією Поширення Віри практика бірітуалізму була спробою компромісного вирішення міжконфесійного конфлікту у Канаді внаслідок заборони діяльності одруженому духовенству;

– теза, що заснування Української Греко-Православної Церкви (УГПЦ) відбулося внаслідок посилення тиску Комісії у справах Східних Церков на РКЦ, яке засвідчило неспроможність єпископа Н. Будки забезпечити приїзд одруженого духовенства, припинити практику бірітуалізму, зберегти право громад володіти церковним майном й, таким чином, унезалежнити свою діяльність від РКЦ.

Практичне значення отриманих результатів визначається науковою новизною отриманих результатів і полягає у можливості їх наступного застосування. Фактичний матеріал і джерельна база дослідження можуть бути використані у науково-дослідній роботі релігієзнавців, істориків, політологів, а теоретичні положення та висновки – під час підготовки узагальнюючих і спеціальних праць з історії УКЦ, історії релігій, окремих тем із всесвітньої історії, історії міжнародних відносин,.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення і висновки дисертації викладено й обговорено на засіданнях кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Результати дисертації апробовані у виступах на наступних наукових форумах:

міжнародних: Міжнародна науково-практична конференція «Константинопольський патріархат в історії України: минуле, сучасне, майбутнє» (м. Київ, 10–11 червня 2016 р.), III Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук» (м. Київ, 28–29 жовтня 2016), VI Міжнародна науково-практична конференція «Osobowość, Społeczeństwo, Polityka» (м. Люблін, 11–12 березня 2017 р.), «Annual Conference of the European Association for the Study of Religions and the Special Conference of the International Association for the History of Religion» (Leuven (Bruxelle), 18–21 September, 2017), III Міжнародна науково-практична

конференція «Тернопіль і Тернопілля в історії та культурі України і світу (від найдавніших часів до сьогодення)» (м. Тернопіль, 13–15 вересня 2017 р.);

всеукраїнських: Всеукраїнська науково-практична конференція «Українська Греко-Католицька Церква у контексті вітчизняної історії та сучасних суспільних реалій» (до 150-ліття з дня народження митр. Андеря Шептицького та 70-ліття з дня ув'язнення птрх. Й. Сліпого) (м. Тернопіль, 24–25 квітня 2015 р.), Всеукраїнська науково-практична конференція «Українська Греко-Католицька Церква в історії та сучасних процесах розвитку українського суспільства» (м. Тернопіль, 21-22 квітня 2016 р.), IV Всеукраїнська науково-практична конференція «Протестантські Церкви у контексті вітчизняної історії та суспільних трансформацій (до 500-ліття Реформації)» (м. Тернопіль, 27–28 квітня 2017 р.), Всеукраїнська наукова конференція «Релігієзнавство і богослов'я у структурі світської освіти і науки: світовий та український контекст» (м. Київ, 17 листопада 2017 р.), Всеукраїнська науково-практична конференція «Релігія, Церква, віруючі в добу суспільних викликів: історичний досвід та сучасні рецепції» (м. Тернопіль, 22 березня 2018 р.), Всеукраїнська наукова конференція «Держава і Церква в новітній історії України» (м. Полтава, 17–18 жовтня 2019 р.).

Публікації. Основні положення дисертації викладені у 11 наукових публікаціях (5 статей у наукових фахових виданнях і 6 – матеріалах наукових конференцій).

Структура дослідження. Дисертація складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (378 найменувань) та 18 додатків (таблиць – 5, схем – 1, діаграм – 6, карт – 6). Загальний обсяг дисертації 230 сторінок, основний текст – 182 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, її зв'язок із науковими програмами, визначено мету і завдання, об'єкт і предмет наукового пошуку, хронологічні й територіальні межі, методологічну основу дослідження, розкрито наукову новизну одержаних результатів, подано інформацію про апробацію результатів і структуру дослідження.

У **першому розділі** – «Історіографія, джерельна база і методологія дослідження» проаналізовано історіографію проблеми, охарактеризовано й систематизовано джерельну базу та теоретико-методологічні засади наукового дослідження.

У *підрозділі 1.1.* – «Історіографія проблеми» – проведено аналіз наукових праць пов'язаних із темою дисертації. Історіографія становлення і розвитку УКЦ у Канаді класифікована згідно з тематично-хронологічним принципом. Умовно її поділено на декілька груп: праці радянських авторів; роботи науковців Східної Галичини початку ХХ ст. і напрацювання діаспорних дослідників українського походження; зарубіжна історіографія; роботи вітчизняних науковців періоду незалежності України.

Першу групу складають дослідження А. Шлепакова, І. Компанійця, В. Осечинського, В. Кульчицького, М. Кравця, Л. Баграмова, В. Кабузана, у яких проаналізовано причини імміграції, акцентовано увагу на загостренні соціальних суперечностей та внеску іммігрантів у розвиток економіки Канади. Попри те, праці радянських дослідників характеризуються тенденційністю оцінок та звуженістю проблематики внаслідок класового підходу.

Історіографія другої групи представлена працями науковців Східної Галичини початку ХХ ст. та української діаспори. Серед них виокремлено студії О. Олеськіва, О. Кириленка, Ю. Стечишина, які досліджували специфіку розселення іммігрантів, соціально-економічні та політичні умови їхнього проживання, особливості влаштування церковно-релігійного життя.

Історіографічний доробок української діаспори представлено працями І. Тиктора, І. Теслі, А. Фігус-Ралько, І. Лисяка-Рудницького, М. Марунчака, М. Боровика, Б. Казимири, П. Юзика, Л. Білецького, у яких з'ясовано напрями розселення українців упродовж трьох хвиль імміграції та внесок греко-католицького духовенства Канади в розвиток суспільно-політичного та духовно-культурного життя українців. Історію Православної Церкви, зокрема УГПЦ, досліджували Ю. Мулик-Луцик, С. Савчук. Аналіз їхніх напрацювань сприяв вивченню питань розвитку православ'я у Канаді і з'ясуванню суті конфлікту між УГПЦ і РГКЦ. Розвиток конференційно-синодальної моделі управління Церквою та патріархального руху як чинників внутрішнього поступу УКЦ у Канаді, знайшли своє відображення у працях А. Сороковського та М. Маркштайнера-Міщенко.

Сучасне осмислення заявленої проблематики представлено у працях канадських науковців українського походження, котрі зібрали й систематизували значний фактологічний матеріал, зокрема О. Мартиновича, А. Макуха, Я. Пертишина, Л. Луцюка, М. Лупула, Т. Приймака, С. Гринюк, Р. Білаша, К. Кучарека, А. МакВея. Так, праця останнього містить широку джерельну базу, що уможливило системний виклад діяльності першого єпископа РГКЦ Н. Будки. Міжконфесійні відносини, діяльність Церков східного обряду, конфесійна належність українців у провінціях Канади стали предметом дослідження А. Кравчука, Д. Кордана, Р. Єренюка.

До третьої групи історіографії проблеми належать студії зарубіжних науковців, які відзначаються інформативністю та залученням недоступних для українських дослідників документів. Релігійні питання пов'язані, з правомірністю діяльності одруженого духовенства та взаєминами між РКЦ й греко-католиками у Канаді досліджували Ф. Марті, В. Паска, Ф. Рамзей, М. МакГован, В. Поспішил. Змістова цінність праць Т. Фея, П. Лавердюра, Дж. Вочта, В. Скотта полягає в аналізі діяльності священників-біритуалістів і ЧСВВ серед українців Канади, співпраці між митрополитом А. Шептицьким і архієпископом А. Ланжевіном, оо. В. Жолдаком та А. Деляре. Корисними для осмислення проблем канонічного статусу УКЦ у Канаді та США були дослідження Д. Мотюка, М. Санфіліппо, Ф. Моріссея, Я. Пелікана.

Четверта група історіографії представлена працями науковців суверенної України, зокрема О. Сича, В. Макара, В. Євтуха, С. Качараби, М. Рожика, в яких на основі нових методологічних підходів і ґрунтового аналізу джерельної бази значну увагу приділено теоретичному обґрунтуванню імміграційних процесів кінця ХІХ – середини ХХ ст.. Виокремлено напрацювання І. Патарака та І. Гнідик, предметом студій яких стала історія релігійного життя українських іммігрантів, зокрема передумови формування УКЦ у Канаді і США. Водночас віхи історії української православної діаспори у Північній Америці аналізувалися у науковому доробку А. Смирнова.

Вагомим внеском в історіографію заявленої проблематики стали колективні праці з історії Церкви в діаспорі, підготовлені Відділенням релігієзнавства Інституту філософії імені Г. Сковороди НАН України, передусім це збірник наукових праць «Релігія і Церква в історії української діаспори» за загальною редакцією А. Колодного (2013 р.). У ньому опубліковано низку праць діаспорних вчених, зокрема: Ю. Мулика-Луцика, І. Шевціва, С. Ярмуся, Б. Казимири, С. Савчука.

Отже, проведений аналіз історіографії свідчить, що науковцями здійснено вагомі напрацювання в окремих сегментах історії української імміграції та історії УКЦ у Канаді. Проте у науковій літературі відсутнє комплексне дослідження, пов'язане з темою дисертаційної роботи.

У підрозділі 1.2. – «Джерельна база» – проаналізовано архівні матеріали; єпископські послання; документи партикулярного права УКЦ у Канаді; нормативно-правові акти Святого Престолу; діаспорна преса; наративи.

Значна частина положень дисертації обґрунтована на основі аналізу масиву документів, що містяться в архівах Вінніпезької митрополії, Едмонтонської єпархії УКЦ і Конгрегації у справах Східних Церков. Так, в архіві Вінніпезької митрополії представлені матеріали, які стали визначальними під час дослідження співпраці єпископів УКЦ і духовенства РКЦ у досліджуваний період. Зокрема, листування єпископа Н. Будки з архиєпископом А. Ланжевіном, єпископами Е. Легалем, Палегріно Ф. Стагні, С. Таччі, митрополитом А. Шептицьким доводять конфліктний характер відносин між вірянами – греко-католиками, та священиками-біритуалістами. Коло питань, пов'язаних із налагодженням фінансового становища Ординаріату після відставки єпископа Н. Будки, умовами приїзду одруженого духовенства внаслідок подій 1946 р., наданням Ординаріату статусу Апостольського екзархату та заснуванням нових єпархій РКЦ, відображено в кореспонденції єпископа В. Ладики до апостольського делегата І. Антоніутті, кардиналів Е. Тіссеранта, Ф. Касулло. Окремі аспекти формування конференційно-синодальної моделі управління УКЦ і патріархального руху стали предметом листування М. Германюка з українськими єпископами, кардиналом Е. Тіссерантом, архиєпископом Дж. Паніко, що уможливило з'ясування змісту і характеру розпоряджень щодо вимог проголошення патріархату та легітимності рішень синодальних засідань єпископів УКЦ.

З метою вивчення діяльності отців Василіян і Сестер Службниць використано документи Едмонтонської єпархії, які свідчать про тісний взаємозв'язок священиків з РКЦ у Канаді та доводять, що римо-католицька ієрархія лобювала у Конгрегації Поширення Віри їхні інтереси.

Значний масив документів, пов'язаний із темою дисертації, знаходиться в архіві Конгрегації у справах Східних Церков. З огляду на обмеження публічного доступу до них, проаналізовано ту їхню частину, яка датована не пізніше 10 лютого 1939 р. Під час аналізу цих матеріалів прослідковано еволюцію поглядів ієрархів РКЦ на діяльність єпископа Н. Будки.

Другу групу джерел дослідження складають послання до вірян і духовенства митрополита А. Шептицького та єпископа Н. Будки. Вивчення документів сприяло з'ясуванню змісту і перебігу викликів, які поставали перед греко-католиками у Канаді на початку ХХ ст., а також позиції митрополита А. Шептицького та єпископа Н. Будки щодо їхнього вирішення.

Групу джерел партикулярного права УКЦ складають рішення Львівського Синоду 1891 р., «Правила Русько-Католицької Церкви в Канаді» (1915 р.), «Норми Першого Провінційного Синоду Вінніпезької митрополії УКЦ» (1962 р.). Ці документи мали на меті унормування догматичних, дисциплінарних і морально-етичних проблем, які виникли у середовищі УКЦ та її духовенства.

Четверту групу джерел дисертації складають опубліковані в «Acta Apostolicae Sedis» документи, які формували правові засади діяльності УКЦ на різних етапах її інституційного розвитку, а також матеріали, пов'язані з розвитком партикулярного права. Це, зокрема, послання *motu proprio* папи Пія XII виданих упродовж 1949–1952 рр. У документах «Fidelibus Ruthenis» (1913 р.), «Cum Episcopo Greco-Rutheno» (1914 р.), «Cum data fuerit», «Graeci-rutheni Ritus» (1930 р.) відображено наслідки внутрішньої церковної дискусії щодо служінь одруженого греко-католицького духовенства у Канаді та США.

Опрацювання часописів сприяло розумінню місця та ролі суб'єктивно-емоційного компоненту у збереженні національної та релігійної ідентичності українських іммігрантів у Канаді. До наукового аналізу залучено: протестантську періодику, зокрема «Канадійський Ранок», «Mussionary Bulletin», «Missionary Outlook», «The Presbyterian Record»; видання РГКЦ – «Канадійський Русин», «Єпархіяльний Вісник»; видання УГПЦ – «Православний Вісник», «Український голос»; видання українських католицьких організацій, які популяризували традиції національного та релігійного виховання.

Шоста група джерел репрезентована наративами сучасників досліджуваного періоду – оо. Н. Дмитріва, Й. Бали, П. Божика та І. Бодруга, В. Чумери, І. Гуменюка. Вони уможливили персоніфікацію історичних подій і сприяли з'ясуванню ролі та місця низки осіб у конкретних ситуаціях.

Таким чином, джерельна база дослідження є репрезентативною й уможлиблює: здійснення об'єктивного аналізу основних етапів розвитку УКЦ у

Канаді упродовж кінця XIX – другої половини XX ст.; з'ясування впливу ієрархів РКЦ на становлення УКЦ; виявлення ролі українських католицьких єпископів в інституційній розбудові УКЦ і збереженні національної ідентичності й релігійної свідомості українських іммігрантів.

У підрозділі 3.1. – «Теоретико-методологічна база дослідження» – виокремлено принципи (історизму, конфесійної неупередженості, системного підходу до об'єкту дослідження, комплексності та критичного аналізу), охарактеризовано наукові методи і прийоми, які стали пріоритетними під час написання роботи (абстрагування, узагальнення, індукції, дедукції, аналізу, синтезу, порівняння, аналогії). З числа спеціально-наукових використано методи історіографічного аналізу, історико-генетичний, періодизації, компаративний, діахронний, психоісторії, синхронний, статистичний, картографічний. Означений теоретико-методологічний інструментарій дозволив проаналізувати процес становлення і розвитку УКЦ у Канаді впродовж кінця XIX – другої половини XX ст. дослідити зв'язок між розвитком УКЦ, діяльністю Святого Престолу та процесами, які відбувалися у релігійному та політичному просторі країни, а також з'ясувати взаємовплив національного і релігійного у житті українських іммігрантів.

Необхідність історичного, конфесійного та юрисдикційного означення досліджуваної церковної інституції вимагала уточнення понятійно-категоріального апарату. Особливості обставин заснування греко-католицьких громад у 1891–1912 рр. призвели до колізії *de facto* і *de iure* у сфері їхнього канонічного і правового функціонування. Використання у церковних документах терміну «русини» для позначення українських греко-католиків є відображенням етнічного походження вірян, але не конфесійної належності. Зважаючи на цю обставину та на процеси консолідації громад в єдину церковну інституцію, нами обґрунтовано застосування терміну «Греко-Католицька Церква» (ГКЦ) у Канаді. Самовизначення напряму її релігійної належності зумовило набуття офіційної назви Церкви і її реєстрацію у державних органах влади. Відтак, вживаною є назва «Руська Греко-Католицька Церква» для періоду 1912–1956 рр. та «Українська Католицька Церква» від 1957 р. Правомірним також вважаємо вживання терміну «Українська Католицька Церква» не в сенсі інституційного утворення, а для означення загальних процесів її розвитку, що охоплюють увесь досліджуваний нами період.

Таким чином, означений теоретико-методологічний фундамент дозволив дослідити причинно-наслідкові зв'язки між становленням і розвитком УКЦ у Канаді та процесами, які мали місце в релігійному середовищі країни, а також простежити динаміку розвитку парафіяльної мережі УКЦ у Канаді.

У другому розділі – «Передумови становлення Української Католицької Церкви у Канаді (1891–1910 рр.)» – з'ясовано особливості імміграції українців до Канади, розселення й заснування греко-католицьких парафій, проаналізовано характер впливу РПМ, протестантських конфесій і РКЦ на церковно-релігійне життя українців.

У підрозділі 2.1. – «Перша хвиля української імміграції до Канади та організація церковно-релігійного життя» – визначено чинники, які спонукали українців до імміграції, напрямки їхнього розселення й заснування парафій, а також ставлення канадського населення до новоприбулих.

З'ясовано, що основну частку іммігрантів склали українці Східної Галичини та Північної Буковини з причин переважно соціально-економічного характеру. Заохоченням припливу іммігрантів до Канади слугував продаж її урядом і приватними компаніями земельних наділів – гомстедів (64,7 га) вартістю 10 дол. За умов освоєння 12 га землі та зведення помешкання впродовж трьох років іммігрант отримував громадянство. Відтак, за 1894–1910 рр. кількість українців-переселенців становила понад 81 тис. осіб, посівши друге місце серед імміграційних груп.

З'ясовано, що українські поселення розміщувалися смугою від південно-східної Манітоби на північний захід до околиць Едмонтону в Альберті. Компактне розміщення поселень сприяло збереженню іммігрантами національно-релігійної ідентичності. Початковими формами релігійної громади були спільні молитви, встановлення хрестів-пам'ятників, а згодом – будівництво церков. Упродовж 1891–1911 рр. українці заснували 165 греко-католицьких парафій, які функціонували переважно без священників.

У підрозділі 2.2. – «Прозелітичний вимір впливу Російської православної місії й окремих протестантських церков на релігійне життя українських іммігрантів» – досліджено напрями і форми місіонерської діяльності РПМ і протестантських конфесій серед греко-католиків. Констатовано, що їхня діяльність набула прозелітичного характеру й сповільнила процес організації українських греко-католицьких парафій.

З'ясовано, що переходу греко-католиків у православ'я сприяла зміна конфесійної належності колишніх греко-католицьких священників і діяльність ієреїв РПМ українського походження, яка характеризувалася лояльним ставленням до іммігрантів, фінансовою підтримкою під час будівництва церков, здійсненням богослужінь старослов'янською мовою, відсутністю майнових спорів (місіонери не вимагали передачі церковних будівель у власність РПМ), а також добровільним і почасти символічним характером оплати церковних послуг. Внаслідок цього 1906 р. у Канаді налічувалося 5 парафій, 19 місій та більше 6 тис. вірян РПМ.

Встановлено, харитативну діяльність найактивніше реалізовували представники протестантських конфесій – методисти (північно-східна частина Альберти) та пресвітеріани (Манітобі, центрально-східна частина Альберти), акцентуючи увагу на вирішенні соціальних проблем іммігрантів. Вони засновували в українських поселеннях школи і лікарні.

Встановлено, що частина українців не знаходила в протестантських деномінаціях задоволення власних духовних потреб за відсутності Святих Таїнств. Саме тому, з метою припинення відтоку вірян І. Бодруг та І. Негрич ініціювали створення української Церкви під проводом о. Серафима Уствольського, який позиціонував себе митрополитом Православної Руської

Церкви всієї Америки, незалежної від РПЦ та РКЦ. За фінансової підтримки пресвітеріан на основі «Серафимової церкви» було засновано Незалежну Грецьку Церкву, яка 1905 р. мала 3 деканати, 73 згромадження, 40 церков, 19 пасторів. Унаслідок нестачі фінансів в її середовищі виникло дві течії – «націоналістична» (І. Бодруг) і пресвітеріанська (З. Бичинський), що зрештою призвело до остаточного розколу. Від 1908 р. спостерігався повільний її занепад. Проект, де Протестантська Церква офіційно фігурувала як православна, був облудним і посіяв глибоке розчарування серед її колишніх adeptів – українців.

У підрозділі 2.3. – «Суперечливий характер відносин між українськими греко-католицькими громадами та ієрархами Римо-Католицької Церкви у Канаді» – з'ясовано особливості взаємин і перебіг конфліктів, які виникали між греко-католицькими громадами та ієрархами РКЦ у Канаді.

Доведено, що прибуття іммігрантів східного католицького обряду загостило конкуренцію на місійних територіях Західної Канади, призвівши до появи феномену суперництва між римо-католицьким духовенством французького (70 %) і англо-ірландського (30 %) походження. Відсутність консенсусного рішення керівництва РКЦ у Канаді щодо юрисдикційної окремішності греко-католицьких громад заклало основу етноконфесійного конфлікту.

Виявлено, що підпорядкування іммігрантів латинській ієрархії, обмеження над ними юрисдикційних повноважень єпископа ГКЦ у Галичині та заборона священнодіяти одруженому духовенству спонукали Святий Престол до пошуків casus iuris. Проте низка декретів Конгрегації Поширення Віри 1890–1902 рр. лише ускладнила прибуття одруженого духовенства до США та Канади, а запроваджена практика бірітуалізму не усунула протистояння між греко-католиками та ієрархією РКЦ. Іммігранти й надалі упереджено ставилися до священників через богословсько-догматичні розбіжності і недосконале знання мови. Часткове налагодження духовної опіки відбулося після приїзду 1902 р. отців Василян. Досвід душпастирства місіонерів і надіслані звіти до Конгрегації Поширення Віри упродовж 1902–1908 рр. підтвердили потребу призначення єпископа східного обряду для греко-католицьких громад у Канаді з метою врегулювання їхнього юрисдикційного підпорядкування й унормування майнових прав.

З'ясовано, що офіційно питання призначення єпископа східного обряду вперше розглядалася під час Пленарного Собору в Квебеку (1909 р.), учасники якого керувалися прагматичними намірами припинити відтік вірян до РПМ і протестантських конфесій, а не інституалізацією ГКЦ у Канаді. Безпосередній вплив на вирішення проблеми призначення єпископа мав митрополит А. Шептицький, який, перебуваючи у Монреалі (XXI Євхаристійний Конгрес, 1910 р.), розпочав діалог з римо-католицьким духовенством.

У третьому розділі – «Проблеми інституалізації Української Католицької Церкви у Канаді періоду 1911–1928-х рр.» – доведено, що заснування Ординаріату для русинів у Канаді та реєстрація РГКЦ сприяли

інституційним процесам, які відбувалися на тлі ускладнення відносин єпископа з ієрархами РКЦ, бірітуалістами, місіонерами ЧСВВ і світськими діячами.

У підрозділі 3.1. – «Обставини призначення єпископа для українців греко-католиків у Канаді» – проаналізовано обставини призначення першого єпископа для греко-католицьких громад, а також з'ясовано роль у цьому канадської католицької ієрархії та Святого Престолу.

З'ясовано, що упродовж 1909–1911 рр. серед канадської римо-католицької ієрархії домінувало переконання, що відсутність греко-католицького єпископа у Канаді являє собою небезпеку втрати українськими іммігрантами релігійної ідентичності. Проте вони не мали консенсусного вирішення питання юрисдикційних повноважень єпископа (повна юрисдикція, часткова юрисдикція, яка передбачала заснування окремої єпархії та без юрисдикції), душпастирства одруженого духовенства, священників-бірітуалістів і конфесійної належності тих громад, якими опікувалося римо-католицьке духовенство.

Встановлено, що узгодження кандидатури єпископа та його призначення засвідчили новий рівень сприйняття греко-католицизму Святим Престолом, створивши прецедент служіння двох єпископів на одній канонічній території та єдність поглядів суб'єктів цього процесу на шляхи розвитку ГКЦ у Канаді. Заснування у 1912 р. Ординаріату для русинів і надання єпископу Н. Будці повноти юрисдикційних повноважень, реєстрація церковної інституції «Руська Греко-Католицька Церква» (1912 р.) пришвидшили процес об'єднання громад в єдину церковну інституцію, унормування прав власності на земельні ділянки та зведені на них церковні будівлі.

У підрозділі 3.2. – «Здобутки і втрати єпископської діяльності Н. Будки» – охарактеризовано напрями діяльності Н. Будки як першого єпископа, які визначали специфіку церковно-релігійного життя іммігрантів та динаміку заснування греко-католицьких парафій.

З'ясовано, що з метою уніфікації запису церковного майна єпископом Н. Будкою засновано «Руську Греко-Католицьку Єпископську Корпорацію об'єднану з Римом» (1913 р.). Його рішення викликало неоднозначну реакцію серед іммігрантів й загальмувало вирішення майнових прав релігійних громад. Наприкінці 1914 р. 50 із загальної кількості 80 збудованих церков було включено до Єпископської Корпорації.

Доведено, що у конфесійно-канонічному сегменті діяльність єпископа Н. Будки сприяла заснуванню парафій у Вінніпегу, на схід від Едмонтону та Саскатуну, що призвело до будівництва культових споруд, шкіл, лікарень та обумовило зростання числа священників. Наприкінці 1928 р. РГКЦ налічувала 268 парафій і місій, 29 світських священників і 19 монахів, 79 Сестер Службниць, 2 семінарії, 2 інститути, 26 вечірніх шкіл. З метою уніфікації діяльності духовенства затверджено «Правила Русько-Католицької Церкви в Канаді» (1914 р.). Проте непосильні фізичні та морально-психологічні навантаження на священників, під опікою яких перебувало не менше шести різновіддалених парафій, низький рівень матеріального забезпечення вірян

призводили до обопільного ігнорування прийнятих положень, що зрештою негативно вплинуло на фінансовий стан Церкви.

Встановлено, що діяльності Н. Будки була притаманна низка негативних тенденцій, зокрема перманентних конфліктів із ієрархами РКЦ, отцями Василями, Редемптористами, Місіонерами Облатами. Відсутність консенсусу з світськими діячами призвело до церковного розколу й створення альтернативної інституції – УГПЦ (1918 р.), яка ініціювала й забезпечила приїзд одружених священників, унезалежила вплив римо-католицького духовенства, зберегла право громади володіти церковним майном, а також позбавила релігійного впливу світські навчальні заклади. Відтак у 1927 р. УГПЦ налічувала тільки 20 священників, 80 парафій і місій.

Констатовано, що прибутки РГКЦ, щорічні дотації від РКЦ (1910–1914 рр. – понад 10 тис. дол.; 1918–1920 рр. – близько 7 тис. дол.; від архієпархії Сент Боніфас у 1912–1928 рр. – 140 тис. дол.) і пожертви вірян не покривали її витрат. Неefективність розподілу коштів призвела до заборгованості сплати державних податків, судових послуг, зарплатні працівникам, що свідчило про фінансову кризу РГКЦ. Загострення релігійних протиріч, а також погіршення стану здоров'я Н. Будки спонукали його скласти повноваження єпископа-ординарія.

У четвертому розділі – «Пріоритети діяльності Української Католицької Церкви у Канаді упродовж 1929–1970-х рр.» – досліджено процес інституційного розвитку УКЦ упродовж діяльності єпископа В. Ладики та митрополита М. Германюка, з'ясовано особливості становлення конференційно-синодальної моделі управління УКЦ та розвитку патріархального руху.

У підрозділі 4.1. – «Поглиблення процесів інституалізації Руської Греко-Католицької Церкви у період діяльності єпископа В. Ладики та митрополита М. Германюка» – проаналізовано зміст діяльності ієрархів УКЦ, досліджено динаміку заснування парафій і переходу на григоріанський календар богослужінь.

Встановлено, що призначення В. Ладики єпископом РГКЦ у Канаді відбулося за сприяння ієрархів РКЦ (архієпископа А.Кассуло, кардиналів Л. Сінчерро і Е. Тіссеранта), котрі пов'язували з його особою вирішення фінансових проблем Ординаріату, а також усунення міжконфесійних конфліктів.

З'ясовано, що єпископу В. Ладиці вдалося акумулювати необхідні ресурси для виплати боргу Ординаріату у сумі понад 60 тис. дол. і забезпечити фінансову стабільність РГКЦ. Уповільненню асиміляційних впливів сприяло заснування громадських і церковних організацій. Нівелювання проблеми використання григоріанського календаря, яке для українців промислових районів мало соціальний вимір, єпископ вирішував на користь вільного вибору громад. Пік переходу на григоріанський календар припав на 1929–1956 рр., усе ж більшість парафій дотримувалися традиційного для них юліанського календаря (115 парафій із 195).

Встановлено, що співпраця єпископа В. Ладики з Конгрегацією у справах Східних Церков, римо-католицьким духовенством і урядом Канади сприяла душпастирству 35 одружених священників, імміграція яких була обумовлена рішеннями Львівського собору 1946 р.

Констатовано, що на протипагу руйнівним процесам РКЦ у радянській Україні, в Канаді відбувалося інституційне зміцнення РКЦ. Надання статусу Апостольського екзархату для русинів (1948 р.) і заснування екзархатів Торонто і Східної Канади, Вінніпегу, Саскачевану, Едмонтону (1951 р.) сприяло чіткому окресленню територіальних меж та інституційному зміцненню Церкви. Призначення єпископа-помічника, єпископа-коад'ютора і єпископів екзархатів засвідчило формування інституту єпископства та уможливило оптимізацію управління РКЦ, яка 1956 р. мала 186 587 вірян, об'єднаних у 463 парафії, 229 священників і 130 Сестер Служебниць.

З'ясовано, що діяльність митрополита М. Германюка сприяла поглибленню інституційних процесів. У 1956 р. екзархатам Едмонтону, Саскатуну, Торонто і Східної Канади надано статус єпархій, які підпорядковувалися митрополії. У 1957 р. РКЦ було перейменовано на УКЦ. Акцентовано, що після заснування єпархії в Нью-Вестмінстері з центром у Ванкувері (1974 р.), основні ланки інституційного розвитку УКЦ набули сталих форм.

Проаналізовано динаміку заснування українських католицьких парафій упродовж 1956–1970-х рр. Встановлено, що ареал їхнього заснування поширений у міжпровінційних регіонах – Манітоби-Саскачевану, Альберти-Британської Колумбії. На початку 1970-х рр. заснування українських католицьких парафій відбувалося у провінціях Онтаріо і Квебек. Натомість у провінціях Альберта, Манітоба, Саскачеван спостерігалось незначне їх збільшення, що суттєво не впливало на межі парафіяльних районів. Загалом у цей час УКЦ у своєму складі мала 492 парафії і місії.

У підрозділі 4.2. – «Формування синодальної моделі управління Української Католицької Церкви та розвиток патріархального руху» – досліджено особливості становлення конференційно-синодальної системи управління УКЦ у Канаді, її поширення на українські католицькі Церкви діаспори, з'ясовано особливості розвитку патріархального руху.

Встановлено, що поглиблення інституційних процесів в УКЦ сприяло удосконаленню системи її внутрішнього управління. За її основу було взято конференційну модель, яка використовувалася РКЦ як регіональний дорадчий орган різних рівнів та, в окремих випадках, керівництвом ГКЦ у Галичині. Заснування митрополитом М. Германюком «Конференції українських католицьких єпископів українського обряду» (1957 р.), її апробація впродовж 1957–1962 рр., а також скликання Провінційного Синоду Вінніпезької митрополії УКЦ (1962 р.) створили прецедент колегіального управління УКЦ. Ініціативи митрополита М. Германюка поширити цю форму управління з

метою координації діяльності УКЦ країн діаспори не знайшла підтримки єпископів і Святого Престолу. Конференційно-синодальна модель як найвищий церковний законодавчий орган консолідованої УКЦ була реорганізована у Синод єпископів УКЦ, очолюваний Верховним Архиєпископом, лише після приїзду Й. Сліпого у Рим (1963 р.). Його члени набули права приймати рішення, обирати єпископів і главу Церкви, а також здійснювати судочинство. Проте, на переконання Конгрегації у справах Східних Церков, ці новації не мали канонічного підґрунтя, оскільки єпископи, які знаходилися за межами України, не підпорядковувалися владі Верховного Архиєпископа, а синодальні засідання мали статус конференцій.

З'ясовано, що обмеження юрисдикційних повноважень кардинала Й. Сліпого, ветоування Святим Престолом проведення Синодів єпископів УКЦ упродовж 1968–1976 рр. і тексту «Патріаршої Конституції Помісної Української Церкви» (1973 р.), номінація українських єпископів закордоном без консультацій із кардиналом Й. Сліпим призвели до виникнення патріархального руху, який здобув широку підтримку серед вірян і духовенства й набув сталих організаційних форм у Канаді, США та Австралії.

Констатовано, що попри неспроможність патріархальних організацій об'єднатися з метою лобіювання патріаршого статусу УКЦ у Ватикані, поширення юрисдикції Верховного Архиєпископа на українські католицькі Церкви діаспори суперечило нормам декрету «*Orientalium Ecclesiarum*» Другого Ватиканського Собору.

У **висновках** узагальнено результати дисертаційного дослідження та сформульовано основні його положення, що виносяться на захист:

- історіографічна та джерельна база дослідження є репрезентативною, уможливує комплексне вивчення процесу становлення і розвитку УКЦ у Канаді. Принципи та методи, застосовані у процесі підготовки дослідження, забезпечили вирішення низки наукових завдань;

- упродовж першої хвилі імміграції (1891–1914 рр.) вплив РПМ, протестантських конфесій та РКЦ на церковно-релігійного життя українців мав прозелітичний характер різного ступеня активності;

- конфронтації між римо-католицьким ієрархами і греко-католицьким духовенством спричинили зволікання з призначенням єпископа та вирішенням питань власності церковного майна громад, що обумовлювалося відсутністю канонічного обґрунтування заснування ГКЦ у Канаді й стимулювало створення *casus iuris* з боку Святого Престолу;

- інституціональність УКЦ у Канаді пов'язана з діяльністю єпископів Н. Будки, В. Ладика і митрополита М. Германюка, що сприяло окресленню територіальних меж її єпархій, формуванню структури та партикулярних засад діяльності. Визначальними чинниками зростання кількості українських католицьких парафій були інтенсивність міграційного потоку, усунення внутрішньо-церковних та міжконфесійних конфліктів, формування ієрархічної

структури та зміцнення кадрового складу УКЦ. Наприкінці 1970-х рр. її релігійна мережа набула усталеного характеру;

– колегіальна форма управління УКЦ, яка еволюціонувала від конференційно-синодальної до синодальної моделі з метою об'єднання УКЦ діаспори, не мала підтримки з боку Конгрегації у справах Східних Церков. Обмеження юрисдикційних повноважень кардинала Й. Сліпого та ветоування проведення Синодів упродовж 1968–1976 рр. призвело до виникнення патріархального руху, який набув сталих організаційних форм у Канаді, США та Австралії.

– визначено основні етапи процесу становлення і розвитку УКЦ упродовж кінця XIX – другої половини XX ст. й запропоновано авторську періодизацію цього процесу:

1) 1891–1910 рр. – заснування греко-католицьких парафій у підпорядкуванні латинської ієрархії, що мало своїм наслідком протистояння між греко-католицькими громадами та ієрархами РКЦ, обумовило прозелітичний характер місіонерської діяльності РПМ і протестантських конфесій;

2) 1911–1928 рр. – кількісне зростання греко-католицьких парафій призвело до активізації інституційних процесів, зокрема заснування Ординаріату для русинів у Канаді, призначення єпископом Н. Будку, реєстрацію РГКЦ в органах державної влади;

3) 1929 – вересень 1956 рр. – подальший інституційний розвиток РГКЦ: надання Ординаріату статусу Апостольського екзархату; створення екзархатів Центральної, Східної і Західної Канади; поділ Центрального екзархату на екзархати Манітоби та Саскачевану; перейменування раніше заснованих екзархатів на Апостольські екзархати Вінніпегу, Едмонтону, Саскатуну, Торонто і Східної Канади. Розвиток інституту єпископства.

4) жовтень 1956–1970-ті рр. – поглибленням інституційних процесів: перейменування РГКЦ на УКЦ; надання статусу митрополії, переведення Апостольських екзархатів Вінніпегу, Едмонтону, Саскатуну, Торонто і Східної Канади в статус єпархій. Формування конференційно-синодальної моделі внутрішнього управління. Розвиток патріархального руху.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ВИСНОВКИ ДИСЕРТАЦІЇ ВІДОБРАЖЕНІ У ПУБЛІКАЦІЯХ:

Статті у фахових виданнях:

1. Волік Н. Никита Будка – перший єпископ Рутенської Греко-Католицької Церкви у Канаді: процес обрання. *Українське релігієзнавство*. Київ, 2017. № 83. С. 139–146.

2. Волік Н. П'ять декретів, які вплинули на процес становлення Греко-Католицької Церкви в Канаді (1890–1902). *Українське релігієзнавство*. Київ, 2016. № 80. С. 62–67.

3. Волік Н. Порівняльна характеристика декретів «Fidelibus Ruthenis» та «Graeci-rutheni Ritus», їх вплив на релігійне життя Канади. *Науковий вісник «Гілея». Збірник наукових праць*. Київ, Видавництво Гілея, 2018. Вип. 131 (4). С. 191–195.

4. Волік Н. Інституційний розвиток Української Католицької Церкви у Канаді (40–60-х рр. ХХ ст.). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка* / за заг. ред. проф. І. Зуляка. Серія: *Історія*. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2017. № 2 (3). С. 118–123.

5. Volik N. The Ukrainian Sisters Servants of Mary Immaculate and Basilian fathers' activity in Canada in 1901–1925. *Вісник Київського Національного Університету імені Тараса Шевченка. Серія Історія*. Вид-во-полігр.центр «Київський університет», 2018. № 139 (4). С. 19–24. doi: 10.17721/1728-2640.2018.139.03

Матеріали, опубліковані в збірниках наукових праць:

6. Волік Н. Вплив митрополита Галицького А. Шептицького на становлення Української греко-католицької церкви в Канаді наприкінці ХІХ – початку ХХ століття. *Українська Греко-Католицька Церква у контексті вітчизняної історії та сучасних суспільних реалій: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, м. Тернопіль, 24–25 квітня 2015 р.* / за заг. ред. д. істор. н. Е. Бистрицької (гол. ред.), д. істор. н. І. Зуляка, д. філос. н. А. Колодного, д. філос. н. П. Яроцького. Тернопіль-Київ: Вектор, 2015. С. 117–123.

7. Волік Н. Греко-Католицька Церква в Канаді і римо-католицьке духовенство: проблема взаємовідносин (кінець ХІХ – початок ХХ ст.). *Українська Греко-Католицька Церква в історії та сучасних процесах розвитку українського суспільства (до 420-ліття укладення Берестейської унії, 70-ліття Львівського «псевдособору» 1946 р.)*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, м. Тернопіль, 21–22 квітня 2016 р. / за заг. ред. д. істор. н. Е. Бистрицької (гол. ред.), д. філос. н. А. Колодного, д. філос. н. П. Яроцького. Тернопіль-Київ: Вектор, 2016. С. 204–210.

8. Волік Н. Діяльність перших греко-католицьких священників-місіонерів у Канаді (1902–1906 рр.). *Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук: матеріали ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 28–29 жовтня 2016 р.* Ч. 2. Херсон: Видавничий дім «Гельветика». С. 7–10.

9. Волік Н. Діяльність священників-бірітуалістів серед українських іммігрантів у Канаді (1899–1920-ті рр.). *Materiały VI Międzynarodowej konferencji naukowo-praktycznej «Osobowość, Społeczeństwo, Polityka»*, 11–12 marca 2017 roku. Część 1. Lublin: WSEI, 2017. С. 75–77.

10. Волік Н. Пресвітеріанська Незалежна Грецька Церква в Канаді: діяльність Івана Бодруга. *Протестантські Церкви у контексті вітчизняної*

історії та суспільних трансформацій (до 500-ліття Реформації): матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Тернопіль, 27–28 квітня 2017 р., за заг. ред. д. істор. н. Е. Бистрицької (гол.ред.), д. істор. н. І. Зуляка, д. філос. н. А. Колодного, д. філос. н. П. Яроцького. Тернопіль-Київ. ФОП Осадца Ю.В., 2017. С. 160–164.

11. Volik N., Bystrytska E. The Role of youth leadership and communication in religious conflict resolution and prevention. *Annual Conference of the European Association for the Study of Religions and the Special Conference of the International Association for the History of Religion*, 18–21 September 2017, Leuven (Bruxelle): 134.

АНОТАЦІЯ

Волік Н. В. Становлення і розвиток Української Католицької Церкви у Канаді (кінець XIX - друга половина XX ст.). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Національний університет «Острозька академія», Тернопіль, Острог, 2020.

У дисертації на основі комплексного аналізу архівних та опублікованих матеріалів здійснено концептуально-системний аналіз становлення і розвитку Української Католицької Церкви у Канаді впродовж кінця XIX – другої половини XX ст. Проаналізовано напрями та форми впливу Російської Православної Місії і протестантських конфесій на українських іммігрантів у Канаді, характер суперечностей між греко-католицькими громадами та римо-католицькими ієрархами, які спонукали Святий Престол до канонічного обґрунтування права греко-католиків на створення своєї Церкви. Досліджено особливості розселення українських іммігрантів, динаміку заснування парафій УКЦ і використання різних церковних календарів упродовж досліджуваного періоду.

Ключові слова: Українська Католицька Церква, Никита Будка, Василь Ладика, Максим Германюк, Андрей Шептицький, Йосиф Сліпий, Конгрегація у справах Східних Церков, інституалізація, Синод, імміграція, Канада.

ABSTRACT

Volik N. Formation and development of the Ukrainian Catholic Church in Canada (in the late XIX – second half of the XX century). – Qualifying academic paper printed as a manuscript.

A dissertation presented in fulfilment of the dissertation requirements for degree of Doctor of Philosophy in History (major - Religious Studies and Theology (code 09.00.11)). – Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University, The National University of Ostroh Academy, Ternopil, Ostroh, 2020.

In the dissertation, formation and development of the Ukrainian Catholic Church (UCC) in Canada during in the end of the XIX – second half of the XX century was

analyzed based on available archival and published materials. The main stages of the UCC development were identified and the author's periodization was proposed. This study revealed that at the beginning of the development of UCC in Canada, establishment of parishes was slow because of proselytizing activities of the Russian Orthodox Movement and Protestants. It was shown that the Holy See was forced to seek canonical substantiation of the right of Greek Catholics to establish their own Church for several reasons including the disagreement between Ukrainian immigrants and the Catholic clergy in Canada, the restriction of the jurisdiction of the Metropolitan of Galicia, mandatory clerical celibacy, and the necessity of the appointment of Ukrainian bishop for Greek Catholic communities. The study highlighted the circumstances and process of appointment of N. Budka, the first Ukrainian bishop in Canada and analyzed his activity that determined the most important aspects of church organization and the main features of religious life of immigrants. Further, activities of Bishop B. Ladyka and Metropolitan M. Germaniuk and their effect on the process of the UCC development has been characterized. The reasons for the transformation of the Ordinariate for the Ruthenians in Canada into the Apostolic Exarchates followed by the establishment of the Exarchates of Central, Eastern, and Western Canada that preceded the establishment of Exarchates of Winnipeg, Edmonton, Saskatoon, Toronto and Eastern Canada were analyzed. Special attention has been paid to the conference-synodal development of the UCC. The study revealed connections between Cardinal J. Slipyi's right to convene the Synod of Bishops of the UCC, the need for the patriarchal status of the UCC, and the jurisdiction of the Supreme Archbishop outside his metropolitan territory. It has been found that the idea of the creation of a patriarchal structure of the UCC received widespread support among believers and clergy and subsequently revolved into a patriarchal movement. Finally, this study highlighted the main features of the settlement of Ukrainian immigrants, coupled with the dynamics of the establishment of parishes and differences in usage of Julian and Gregorian Calendars.

Key words: Ukrainian Catholic Church, Nykyta Budka, Basył Ladyka, Maksym Hermaniuk, Andrei Sheptytsky, Yosyf Slipy, Congregation for the Oriental Churches, Institutionalization, Synod, Immigration, Canada.

Підписано до друку 04.09.2020.
Формат 60x 84/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний 80 г/м². Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 04/20/2-1

Віддруковано у видавничому центрі "Вектор"
46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,
Тел. +38 (097) 988-53-23

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013р.
ФОП Осадца Ю.В.